

Якубівська Юлія Євгенівна

*аспірант Українського державного університету
фінансів та міжнародної торгівлі,
викладач Тернопільського комерційного інституту*

Подолання правових колізій у сфері промислової власності в контексті виходу України на світовий ринок

Тематика виникнення правових колізій у сфері промислової власності є досить актуальною для України, що пояснюється насамперед недосконалістю сучасної законодавчої бази та неузгодженістю останньої зі світовими стандартами. Проблематика подолання правових колізій в контексті виходу України на світовий ринок, як системи дій щодо створення та регулювання промисловою власністю, здатною забезпечити бажаний ринковий успіх, є новою та недостатньо опрацьованою для української економіки, оскільки зосереджена виключно на юридичному аспекті. У даній науковій статті основна увага концентрується на взаємозв'язку економічного та юридичного аспектів, як елементів загальної системи, що регулює діяльність у сфері промислової власності. Остання є складовою сфери наукових досліджень таких вітчизняних дослідників, як : В.Базилевич, В.Ільїн, М.Паладій, Г.Білов, В.Коссак та інших. На основі опрацювання публікацій вищевказаних вчених можемо зробити висновок про науково-практичне значення їхніх досліджень.

Мета наукової статті полягає у подоланні правових колізій національного законодавства, що стосується промислової власності, в контексті виходу на світовий ринок. З метою досягнення вищевказаної мети потребують вирішення наступні завдання:

- проаналізувати особливості нормативно-правового забезпечення промислової власності в Україні;
- охарактеризувати повноваження органів управління промисловою власністю України;
- сформулювати рекомендації щодо подолання правових колізій у сфері промислової власності, а також удосконалення органів управління у даній галузі.

Промислова власність є одним з рушійних факторів підвищення рівня економічного розвитку будь-якої країни. Дане твердження підкріплюється не лише показниками ефективності створення, використання та захисту об'єктів промислової власності високорозвинутими країнами, але й наявністю адекватної системи державного управління. Ми розглядаємо промислову власність як елемент інтелектуальної власності, тому дослідження базуватиметься на розгляді промислової власності як частини цілого – інтелектуальної власності. Ефективне державне управління промисловою власністю в Україні можливе лише у випадку всебічного вивчення досвіду високо розвинутих країн світу, які не лише зробили певні кроки в процесі максимізації ефективності використання об'єктів промислової власності, але й володіють досконалою нормативно-правовою базою у даній сфері. Зазначений фактор є чи не найголовнішим в процесі становлення інституту промислової власності в Україні. Парадигма розвитку законодавчого забезпечення є основою при формуванні ефективної системи державного управління промисловою власністю. На сьогодні Україна є членом СОТ, учасницею Всесвітньої організації інтелектуальної власності, а також ратифікувала 18 міжнародних угод та конвенцій у сфері інтелектуальної власності з 22. Водночас, на національному рівні діяльність керується Конституцією України, Цивільним, Господарським, Кримінальним, Митним кодексами України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, а також прийнятими спеціальними законами: Закон України «Про охорону прав на промислові зразки», Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», Закон України «Про охорону прав на сорти рослин», Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції», Закон України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування, матриць», Закон України

«Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних».

Аналіз чинного законодавства наочно ілюструє неузгодженість окремих норм, що створює виникнення конфліктів в процесі господарської діяльності та розгляду спорів:

- 1) норми Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» щодо питання строку дії патенту не узгоджуються з положеннями Цивільного кодексу України, у якому можливість продовження останнього взагалі відсутня;
- 2) неоднозначним є Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», окремі статті якого (Ст.4 та Ст.6) по-різному визначають початок терміну набуття права власності: і першому випадку – від дати подання заявки, у другому – від дати занесення даних про топографії інтегральних мікросхем до відповідного реєстру;
- 3) до порушення законодавства може призвести також неузгодженість Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» із положеннями Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» у процесі встановлення відповідних ставок винагороди автору;
- 4) неузгодженість Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів», Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» із Бюджетним кодексом України щодо питання віднесення зборів за дії, пов'язані із охороною прав на об'єкти промислової власності до неподаткових надходжень бюджету, а також віднесення їх до спеціального фонду коштів Державного бюджету України. В результаті встановлення чіткого зарахування коштів відкриються перспективи фінансування за їх рахунок відповідних дій щодо охорони промислової власності та розвитку системи ефективного державного управління.

Крім цього, ми вважаємо, що фактичний рівень відповідності законодавства України у сфері промислової власності не повністю враховує положення міжнародних актів, що є важливою передумовою міжнародного співробітництва та науково-технічного обміну:

- 1) Закон України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» виконаний не повністю щодо питання приведення законодавства України у галузі промислової власності до стандартів ЄС;
- 2) відсутня імплементація норм Угоди ТРІПС щодо відповідного рівня захисту об'єктів промислової власності в законодавстві, що є вимогою СОТ;
- 3) у законодавстві України відсутнє чітке визначення патентоспроможності промислових зразків, обсягу їх охорони, строку захисту, що характеризує невідповідність правовим нормам ЄС;
- 4) недостатньо приділено уваги національного законодавства поняттю технологій;
- 5) спеціальні закони у галузі промислової власності, на відміну від законодавства ЄС, сформовані неефективно, упускають такі важливі аспекти як: особливості відтворення, отримання винагороди (Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем»), умов використання торгівельних марок, співіснування зареєстрованих та незареєстрованих об'єктів промислової власності (Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів») тощо.

Ми вважаємо, що ефективне державне управління промисловою власністю є неможливим без встановлення кваліфікованої правової бази у даній сфері, яка б узгоджувалася з міжнародними стандартами та не викликала правових колізій системі національного законодавства. З огляду на вищевказану мету, пропонуємо наступні кроки щодо удосконалення нормативно-правової бази в контексті розвитку системи державного управління промисловою власністю:

- 1) привести у відповідність із Бюджетним кодексом України відповідні норми законів України: Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» (Ст.26), Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні

моделі» (Ст.36), Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» (Ст.28), Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» (Ст. 23), Закон України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» (Ст.23) у питаннях зарахування коштів, отриманих в процесі охорони об'єктів промислової власності до спеціального рахунку Державного бюджету України. Адже на даний час ці кошти перераховуються на рахунки підприємства «Укрпатент», що унеможливує використання їх за цільовим призначенням – для охорони об'єктів промислової власності, забезпечення фінансування відповідних проектів тощо. Крім того, такий перерахунок є порушенням чинного законодавства України;

2) здійснити імплементацію нормативно-правових стандартів ЄС у національне законодавство з метою формування узгодженості національного нормативно-правового поля з міжнародною базою;

3) внести відповідні зміни та доповнення до спеціальних законів у сфері промислової власності з метою їх узгодженості із загальною національною нормативно-правовою базою. Такий крок унеможливить появу правових колізій та, відповідно, виникнення конфліктів у сфері промислової власності.

В загальному, хочемо зазначити, що українська нормативно-правова база у галузі промислової власності є недостатньо розвинутою і лише напрямок цивільно-правового захисту об'єктів промислової власності оцінюється експертами в процесі порівняння із законодавством ЄС на вищому рівні. Середній рівень стану адаптації притаманний авторському і суміжним правам, охороні прав на торгівельні марки та географічні зазначення, топографії інтегральних мікросхем, сорти рослин, винаходи і користі моделі, промислові зразки. Найнижчий рівень адаптації нормативно-правової бази України у відповідності до стандартів ЄС має охорона баз даних, які являють собою сучасні та перспективні форми інтелектуальної власності, які визначаються законами України «Про захист від недобросовісної конкуренції» та «Про інвестиційну діяльність».

Саме через недосконалість законодавства рівень створення та використання об'єктів промислової і власності в Україні є мінімальним, відсутня державна підтримка та стимулювання інноваційного сектора.

На фоні неефективного законодавства у сфері промислової власності сформовано і відповідну структуру органів державного управління, яка характеризується рядом недоліків. Верховна Рада України представлена Комітетом з питань освіти і науки, у складі якого функціонує підкомітет з питань інтелектуальної власності. Центральним органом виконавчої влади на національному рівні є Державна служба інтелектуальної власності, при якій функціонують наступні державні підприємства: ДП «Український інститут промислової власності» з філією «Український центр інноватики та патентно-інформаційних послуг», ДП «Українське агентство з авторських та суміжних прав», ДП «Інтелзахист» та Державний вищий навчальний заклад Державний інститут інтелектуальної власності та права.

Структура органів державного управління у сфері промислової власності змінилася у 2011 році, ставши дворівневою: Державна служба інтелектуальної власності та підзвітні їй державні підприємства. До цього часу структура була трирівневою: Міністерство освіти і науки України, Державний департамент інтелектуальної власності, державні підприємства.

Вважаємо за доречне зазначити, що така передача повноважень Державною службою інтелектуальної власності вище переліченим державним підприємствам, на нашу думку, є неправомірною, оскільки наявний факт делегування функцій держави суб'єктам господарювання. Крім того, таке делегування повноважень означає невиконання департаментом своїх функцій.

Ще однією з важливих проблем у сфері державного управління промислової власності в Україні, на нашу думку, є відсутність діючої патентної бібліотеки. Це не лише сповільнює процес отримання охоронних документів, але й збільшує ймовірність патентування об'єктів промислової власності, які вже існують на ринку та мають відповідний захист. Цікавим є той факт, що у 2002 році Постановою «Про утворення Державної патентної бібліотеки» Верховна Рада України встановила відповідний розмір грошових відрахувань

держбюджету, необхідних для забезпечення діяльності Державної патентної бібліотеки. Функції управління майном бібліотеки були покладені на діючий до 2011 року Державний департамент інтелектуальної власності, який щороку визначав потребу у фінансових коштах для забезпеченні діяльності Державної патентної бібліотеки. Дані потреби Міністерством фінансів розглянуті не були. На даний час Державної патентної бібліотеки не існує, а її повноваження виконує Фонд патентної документації громадського користування. Останній володіє мінімальною необхідною інформацією. Відсутність діючої Державної патентної бібліотеки унеможливорює отримання достовірної інформації у сфері захисту промислової власності, а це має своїм наслідком виникнення ефекту упущеної вигоди не лише на національному рівні, але й на міжнародному. Недостатня поінформованість про систему захисту промислової власності призводить до втрати прав на об'єкти промислової власності, а це, у свою чергу, мінімізує надходження до Державного бюджету України.

Ми вважаємо, що кошти, які надходять на госпрозрахункові рахунки ДП «Український інститут промислової власності» («Укрпатент») за дії щодо встановлення системи охорони та захисту об'єктів промислової власності, можуть бути джерелом формування основної бази Державної патентної бібліотеки, і є цілком достатньою сумою для реалізації даного плану. Отож, формування Державної патентної бібліотеки та підтримання її діяльності не потребує залучення зовнішніх коштів, а може повністю фінансуватися надходженнями ДП «Український інститут промислової власності», цільовим призначенням яких є створення системи захисту промислової власності та підтримки її функціонування.

Судова гілка влади відіграє важливу роль в системі державного управління, оскільки саме завдяки їй забезпечується формування та здійснення державної політики у сфері захисту прав інтелектуальної власності та патентних прав. Вважаємо за доречне зазначити, що захист та оспорування інтересів в галузі промислової власності в Україні провадять суди загальної юрисдикції та спеціалізовані суди (в Україні – господарські суди). Не зважаючи на стрімкий зріст зацікавленості суб'єктів господарювання до об'єктів інтелектуальної, а в

нашому випадку промислової власності, в Україні не створено судів, спеціалізованих на інтелектуальній власності. Оскільки розгляд справ у даній сфері є явищем неминучим, необхідною є спеціалізована підготовка суддів, що суттєво спростило би розгляд справ щодо дотримання права інтелектуальної власності та патентного права. Особливо гостро дана проблема проявляється в процесі визнання недійсними відповідних охоронних документів та винесенні рішення по їх видачі. На даний час такі дії здійснюють суди різної юрисдикції, що ставить під сумнів компетентність винесених рішень через недостатній рівень спеціалізації інстанції. На сьогоднішній день розгляд справ, пов'язаних із правом інтелектуальної власності та патентним правом є одним із найскладніших, оскільки чинне законодавство містить імплементовані міжнародні норми в національну систему, яка у своїй сутності є нечіткою та неузгодженою як всередині країни, так і з зазначеними нормами міжнародних актів. Даний аспект потребує деталізованого вивчення та, відповідно, конкретизованої спеціалізації суддів саме на праві інтелектуальної власності та патентному праві. Вирішення даної проблеми служитиме стимулом для захисту своїх прав та виконання обов'язків учасників господарської діяльності, які володіють, користуються чи розпоряджаються об'єктами промислової власності.

Отже, перші кроки у даному напрямку в Україні вже зроблено: при Вищому господарському суді України функціонують судові колегії з інтелектуальної власності. Судді, що там працюють, спеціалізуються на вирішенні спорів з промислової власності та володіють фаховою підготовкою по даному напрямку. На сьогоднішній день таких колегій є цілком достатньо для вирішення спорів з промислової власності, але зважаючи на збільшення кількості суб'єктів господарської діяльності, що працюють з промисловою та іншою інтелектуальною власністю, проблема із спеціалізацією є неминучою. Саме тому ми вважаємо, що питання зміни організаційно-функціональної структури захисту промислової власності в Україні повинно розглядатися на перспективу.